

Република България
ИКОНОМИЧЕСКИ
И СОЦИАЛЕН СЪВЕТ

РЕЗОЛЮЦИЯ

НАЦИОНАЛЕН ПЛАН ЗА СПРАВЕДЛИВ ПРЕХОД – КЛЮЧОВ ИНСТРУМЕНТ ЗА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА ПРЕХОДА КЪМ НЕУТРАЛНА ПО ОТНОШЕНИЕ НА КЛИМАТА ИКОНОМИКА

(разработена по собствена инициатива)

**София
март 2024 г.**

Икономическият и социален съвет (ИСС) включи в Плана за дейността си за 2024 г. разработването и приемането на Резолюция „Национален план за справедлив преход – ключов инструмент за осъществяване на прехода към неутрална по отношение на климата икономика“.

Разработването на резолюцията бе разпределено на Председателски съвет с докладчици заместник-председателите на ИСС – Евгений Иванов (група 1), Пламен Димитров (група 2) и Богомил Николов (група 3)

На заседание, проведено на 15 март 2024 г. Председателският съвет одобри и прие проект на Резолюция на „Национален план за справедлив преход – ключов инструмент за осъществяване на прехода към неутрална по отношение на климата икономика“.

На свое заседание от 25 март 2024 г. Пленарната сесия прие резолюцията.

1. Изводи и препоръки

1.1 ИСС напълно споделя изводите от приетата резолюция на 110 сесия на МОТ¹, че: „Справедливият преход отразява обща глобална цел, която включва отговорности за всички, включително правителства, работодатели и работници. Преходите се нуждаят от съгласувани усилия и трябва да бъдат планирани и структурирани по начин, който адресира загубата на работни места, недостига на достоен труд, неравенството и секторните и образователни несъответствия. Политиките трябва да бъдат последователни и балансирани и трябва да се занимават с връзката между изменението на климата, достойния труд и устойчивото развитие.“

1.2 ИСС е на мнение, че високата скорост с която се развиват законодателните инициативи на Европейската зелената сделка налага да се извърши задълбочена оценка на социално-икономическото и екологичното въздействие на прехода, като за това е необходимо планиране с краткосрочна, средносрочна и дългосрочна визия за развитие на икономическите сектори и региони, които ще бъдат повлияни от нисковъглеродното развитие на икономиката.

1.3 ИСС отбелязва с тревога, че държавните институции в страната нямат готовност да посрещнат предизвикателствата на зеления преход при интензивно развиващите се процеси на затихване на въгледобива и производството на електроенергия от въглища. Същите негативни процеси се наблюдават и в индустрията със значителен спад на промишленото производство, което неминуемо ще доведе до сътресения на пазара на труда.

1.4 ИСС призовава правителството на Република България да изготви Национален план за справедлив преход, чиято крайна цел е да гарантира плавна трансформация на икономиката за постигане на неутралност по отношение на климата до 2050 г. От решаващо значение е зеленият преход и преходът към кръгова икономика да се превърнат в обща политическа цел, тъй като преходът засяга всички.

1.5 ИСС е твърдо убеден, че НПСП трябва да се изготви в рамките на

¹ [Second report of the General Affairs Committee \(ilo.org\)](https://www.ilo.org/publications/second-report-of-the-general-affairs-committee)

Консултативния съвет по Европейската зелена сделка, чрез създаване на специална Комисия за справедлив преход с участието на ангажираните министерства, социалните партньори и неправителствения сектор. Според ИСС, след изготвянето и приемането на плана от КСЕЗС, НПСП следва да бъде одобрен както от правителството, така и от Народното събрание на Република България.

1.6 Според ИСС политиките и мерките в НПСП трябва да насърчават развитието на нови, устойчиви предприятия, МСП и стартиращи предприятия, да създават благоприятна среда за иновации и предприемачество, включително подобрен достъп до финансиране и услуги за развитие на бизнеса. „Частният сектор играе важна роля като основен двигател на иновациите, икономическия растеж и създаването на работни места, както и в прехода към устойчиви и приобщаващи икономики. Добре финансиранят публичен сектор играе също толкова важна роля. За да се възползват пълноценно от тези роли в необходимия мащаб, правителството следва да поеме водеща роля в насърчаването на инвестициите в посока иновации и в координирането на всички области на социалната, екологичната, икономическата и индустриалната политика, както и в насърчаването на достойния труд.“²

1.7 ИСС отново споделя своята убеденост, че справедливият преход изисква набор от програми, които ще осигурят позитивно бъдеще за всички работници и служители, особено в тези отрасли, които могат да бъдат засегнати от усилията за ограничаване на парниковите газове или от въвеждането на нови технологии. Това прави въпросът с управлението на новите работни места в рамките на инвестиционния процес за реализация на новите технологии критичен за успешния преход. От съществено значение е тази оценка да включва актуална карта на съществуващите работни места и умения във всеки сектор. Социалният диалог трябва да бъде неразделна част от изготвянето и прилагането на политиките за справедлив преход.

1.8 За да бъде прехода справедлив и там, където програмите няма да постигнат

² цитат от Резолюция приетата на 110 сесия на МОТ ([Second report of the General Affairs Committee \(ilo.org\)](https://www.ilo.org/publications/eng/condemns/2020/01/second-report-of-the-general-affairs-committee))

очаквания ефект за запазване на работните места, ИСС счита, че изготвянето на НПСП трябва да бъде съпроводено с приемане на национална програма за компенсиране на работещите и служителите, засегнати от закриването на ТЕЦ и мини и останали без алтернативна заетост работници.

2. Анализ на въздействието на преходи върху засегнатите от прехода сектори

2.1. ИСС препоръчва да се направи картографиране и анализ на въздействието, което ще окаже прехода върху най-засегнатите сектори - енергетиката, жилищните сгради, транспорта, промишлеността, отпадъците, селското стопанство. В оценката следва да бъдат взети предвид различни възможни решения (технологични и нетехнологични), да се установят пречките пред побързото прилагане на тези решения (регулаторни, технологични, финансови) и възможни подходи за преодоляване на тези пречки. Целта е да се зададат пътни карти за развитие на секторите в посока постигане на неутралност по отношение на климата до 2050 г.

2.2. Според ИСС, задължителен елемент от Плана са конкретните инструменти и начини за прилагането и изпълнението на национално и фирмено ниво. Традиционните методи за прогнозиране, които разчитат предимно на идентифициране на тенденции от исторически данни няма да са достатъчни, когато става въпрос за идентифициране и планиране на рисковете от прехода. ИСС препоръчва да се предвидят стрес тестове на макро, секторно и микрониво, за да се подобри управлението на рисковете от прехода. Стрес тестовете могат да се използват за моделиране на въздействието и вероятните последици от ускорено технологично развитие, проблеми с веригата на доставките или въвеждането на нови политики, както и негативни геополитически събития. Този подход се състои от различни полезни техники, които да помогнат да се разберат последиците от неочаквани сътресения и да се въведат планове за действие в извънредни ситуации за смекчаване на всякакви отрицателни въздействия, включително и социални.

2.3. В предишни свои становища ИСС нееднократно е подчертавал, че един от основните национални въпроси днес е този за хоризонта на работа на

въглищните централи, който обхваща както социалните политики за заетите в тези производства, така и запазването на енергийната сигурност на страната. Преходът във въгледобивните райони и производството на електроенергия от въглища изисква детайлна оценка на текущото състояние на съществуващите активи и възможностите за тяхното съхранение. Поради това ИСС категорично счита, че съществена част от Националния план за справедлив преход е разработването на план за стратегическо реструктуриране на засегнатите дружества.

2.4. ИСС подкрепя позицията, че промишлената стратегия на България трябва да отразява насоките на промишлена стратегия на ЕС за силна и чиста европейска индустрия - засилване на дигитализацията, национална позиция на страната в светлината на анализа на стратегическите зависимости на ЕС, участие в европейския алианс за акумулаторните батерии, европейския алианс за суровините, европейския алианс за чист водород. Представеният наскоро Европейски законодателен акт за промишленост с нулеви нетни емисии посочва рамката за развитие на кръгова икономика, която трябва да се приложи в политиките за развитие на структуроопределящите промишлени отрасли у нас. Регламентът представлява реална възможност за страната ни да инвестира в иновации и подобряване на вече съществуващите технологии в индустрията. Не на последно място, считаме, че в Националния план за справедлив преход в тази му част трябва да бъдат посочени конкретни мерки и предвидени средства за подобряване и създаване на нови умения, с които да осигурим наличието на квалифицирана работна ръка за индустрията. Планът трябва да е съобразен с реалностите в българската промишленост и да осигурява достатъчни преходни периоди за адаптиране на индустрията към новите „зелени“ технологии.

2.5. ИСС подчертава, че за изпълнението на НПСП държавата трябва да създаде условия, стимули и сътрудничество за преодоляване на пречките за постигане на зеления и дигитален преход чрез нови нискоемисионни производства, като се отчита принципа на **технологична неутралност** и недопускане на дискриминация между технологиите за производство на енергия.

2.6. България като гранична държава-членка на ЕС, е изложена на по-висок риск, свързан с преместване на бизнеса в трети-съседни страни поради конкурентни

предимства, закриване на работни места и сериозен негативен ефект върху икономиката като цяло. Това е свързано основно с въвеждането на Механизма за коригиране на въглеродните граници, който по същество е мито върху въглеродно интензивния внос. Като се има предвид, че механизмът обхваща продукти като стомана, цимент, торове, които са традиционни производства за нашата страна, ИСС е твърдо убеден, че НПСП трябва да обърне специално внимание на тези рискове и набележи мерки за тяхното преодоляване.

3. План за развитие на ВЕИ

3.1. Според ИСС, планът за справедлив преход трябва да съдържа анализ за планираните инвестиции във възобновяеми енергийни източници през следващите години. Считаме, че НПСП трябва да подкрепя и да посочва възможностите за изграждане на високотехнологични паркове за производство и съхранение на зелена енергия, съоръжения за водород, енергийни хъбове, виртуални централи и други високотехнологични структури. От друга страна, считаме, че ако в НПСП не се набележат мерки за контрол при изграждането на нови ВЕИ мощности, това може да доведе до пренасищане на пазара с трудно предвидими последици за инвеститорите и потребителите на електроенергия, и за балансиране на електроенергийната ни система.

3.2. В други свои становища ИСС вече посочи, че приветства предприетите стъпки относно законовата регламентация на дефиницията и условията за потребители, които могат сами да произвеждат енергия – т.н. „активни потребители“. Продължаваме да считаме обаче, че участието на домакинствата в прехода като ползватели и производители на чиста енергия значително изостава от тенденциите в другите страни от ЕС и НПСП следва да набележи мерки за по-бързо справяне с тази негативна тенденция.

4. Пазар на труда

4.1 ИСС е твърдо убеден, че съществена част от НПСП трябва да включва адекватни активни мерки на пазара на труда и ясни ангажименти на държавата спрямо работниците и служителите, чиито работни места ще бъдат засегнати в резултат на трансформацията на съответния сектор. Планирането на пазара на

труда следва да въведе мерки за идентифициране на профили на длъжности и за използване на умения, които могат да се прехвърлят в нисковъглеродни сектори. Това ще гарантира, че работниците разполагат с достатъчно време и ресурси за повишаване на квалификацията и са стимулирани да търсят нова работа.

4.2 ИСС подчертава, че новите работни места ще бъдат качествени и ще привличат работещите от секторите със затихващи функции единствено с достойно заплащане, зачитане на основните права на работното място (включително ефективното право на организиране и колективно договаряне), достойни условия на труд и осигуряване на социална закрила.

4.3 ИСС посочва, че е необходимо е да се обмисли и отчете дисбаланса между половете в някои сектори, който трябва да бъде решен чрез междусекторен подход. Жените са непропорционално засегнати от изменението на климата и влошаването на околната среда, особено в по-бедните и селските общности, където е по-вероятно да нямат достъп до финансиране и ресурси, както и достоен труд.

4.4 Според ИСС е необходимо да се оцени въздействието на политиките върху уязвимите групи и извършване на промени за подобряване на мерките, когато политиките се оказват неефективни. Включването на сградите и транспорта в Европейската схема за търговия с емисии например, могат да доведат до повишаване на цените на енергията, горивата и транспорта. Тези и други възможни странични ефекти от прехода трябва да бъдат отчетени чрез добре планирани и достатъчни компенсаторни механизми и мерки.

5. Финансиране на справедливия преход

5.1 НПСП трябва да съдържа инструментите и системите за финансиране на прехода, като освен финансирането чрез Фонда за справедлив преход, да се използват в синергия и другите възможности за финансиране на ЕС. Много ясно трябва да проличи обвързаността между инвестициите и развитието на секторите. ИСС категорично счита, че НПСП следва да разработи конкретни мерки за мобилизиране на публично финансиране и субсидии, кредити и заеми с нисък лихвен процент, зелени облигации, фондове за зелена енергия и

технологии в подкрепа на прехода в онези сектори и региони, които ще трябва да претърпят радикална трансформация с цел намаляване на техните емисии на парникови газове.

6. Мониторинг и критерии за изпълнение на НПСП

6.1 ИСС категорично счита, че Националният план за справедлив преход трябва да съдържа конкретни показатели за изпълнение на целите, които да позволяват проследяване на процесите и резултатите от прилагането на плана. Ясно дефинираните секторни цели, базирани на SMART (специфични, измерими, съгласувани, реалистични и ограничени във времето) принципи на проектиране, определящи целите и инициативите по сектори и тип парникови газове, ще подпомогнат изпълнението, изяснявайки изискванията към всички икономически оператори. Видимостта е важна за генериране на публична подкрепа за политики и пътища за преход и наличието на специален уебсайт с актуални публикации и данни може да бъде важен фактор за успех и може да послужи за насърчаване на отчетността.